

**IK BEN NIET OP SCHOOL
OM TE SCHRIJVEN,
MAAR OM TE LEREN**

arbeids ervaringsleren

Drukke werkzaamheden weerhielden Sjon Ruiter ervan om zelf een artikel te schrijven over zijn activiteiten op een Its in Amsterdam. Deze leken echter zo interessant, dat de redactie hem zelf opzocht.

In ito-klassen bereidt hij de leerlingen voor op een 'stageweek' in een bedrijf. Bij dit 'arbeidservaringsleren' komen verschillende taalactiviteiten aan bod. Voor de uitwerking hiervan heeft hij dit jaar hulp van een medewerkster kunstzinnige vorming van De Werkschuit.

De uitspraak in de titel van dit artikel is van Koen, leerling in de derde klas ito van de Don Boscoschool in Amsterdam-Oost. De uiting verwoordt de tegenzin, die leerlingen in zo'n ito-klas hebben tegen het opschrijven van dingen. Hun leraar, Sjon Ruiter, zegt: 'De jongens lijden fysiek als ze iets moeten opschrijven. Toch is dat schrijven belangrijk, bijvoorbeeld als ze bij een sollicitatie een formulier moeten invullen. Wij proberen dus trucs te verzinnen om de jongens te laten praten over verschillende onderwerpen, wat ze dan zeggen proberen we hen ook te laten opschrijven en ik verwerk dat tot gedrukte teksten. Daarbij gebruik ik vaak de limograaf of een vloeistofduplicator. De jongens zien dat helemaal zitten. Je moet natuurlijk wel onderwerpen kiezen die voor hen heel dichtbij liggen, bijvoorbeeld over het nieuws of over zakgeld. Dat is niet zo moeilijk, want je merkt al gauw, dat geld voor die jongens erg belangrijk is.'

Deze derde klas ito doet samen met de overige Its-klassen van de school in het derde leerjaar mee met het project Arbeidservaringsleren. Dit project heeft als doelstelling, dat leerlingen inzicht krijgen in de betekenis van arbeid en arbeidsverhoudingen via ervaringen die je als leerling zelf opdoet. De leerlingen werken een week mee in een bedrijf of instelling. In die werkweek doen leerlingen eenvoudig werk en praten zij met medewerkers in andere functies en van andere afdelingen. Op deze manier kunnen zij ervaringen van verschillende mensen met elkaar vergelijken.¹ Op de school van Sjon Ruiter doen ze al voor het zesde jaar mee aan dit project. Bij de start van de lessen in augustus introduceert hij het project als volgt: 'We gaan dit jaar in de lessen Nederlands, aardrijkskunde, geschiedenis en rekenen, die je van mij hebt, werken aan de voorbereiding van een werkweek, die je rond half maart zult hebben. De dingen die we daarvoor doen, komen

niet uit boekjes, maar je moet zélf veel dingen maken. Al die dingen verzamel je in een grote multomap. Als je de spullen dan regelmatig op volgorde legt, kun je aardig zien wat we zoal gedaan hebben.' Sjon geeft toe, dat het niet altijd lukt om aan het eind van de rit van iedere leerling een mooi verslag te krijgen, maar de meesten maken er toch een redelijke map van.

Het project Arbeidservaringsleren sluit prima aan op de manier van werken die Sjon met zijn leerlingen voorstaat. De leerlingen weten en horen met elkaar al een heleboel over werken, omgaan met geld, bezuinigingen op uitkeringen, verschillende beroepen, en dergelijke. Door erover te praten en te schrijven kunnen ze over die onderwerpen een heleboel van elkaar leren. Bovendien kunnen ze met die kennis in de werkweek precies gaan onderzoeken of hun verwachtingen en oordelen juist zijn. De leerlingen zijn dus heel gericht bezig.

In september/oktober besteedt Sjon veel aandacht aan de krant. Daarin staan veel actuele berichten over lonen, arbeidsomstandigheden, stakingen, het sociale-verzekeringstelsel, en dergelijke. De leerlingen knippen deze berichten uit en brengen die mee naar school. Over een of meer van die berichten ontspint zich dan in de klas een gesprek. Vaak is het nodig, dat de leraar enige informatie geeft over hoe bepaalde zaken in elkaar steken of simpelweg waar je bepaalde gebeurtenissen moet situeren. Heeft men het in de krant bijvoorbeeld over havens, dan laat Sjon via een kaart zien waar die in Nederland liggen. De meegebrachte berichten plakken de leerlingen in hun map.

In november vindt een ouderavond plaats om de ouders aan de ene kant een beetje op te warmen voor het project (de leerling krijgt een eerste arbeidsoriëntatie en leert zo door middel van eigen ervaringen wat 'werken' is) en aan de andere kant een zekere geruststelling te bieden (de school helpt bij het zoeken van een arbeidsplaats en zorgt ervoor dat de leerlingen verzekerd zijn). Collage- en plaatmateriaal van het afgelopen leerjaar maakt voor de ouders duidelijk wat ze zich bij het project en de voorbereiding daarvan moeten voorstellen. Soms worden er ook dia's vertoond.

In december wordt het thema 'zakgeld' geïntroduceerd. Dit thema sluit uitstekend aan op gesprekken die er eerder over 'loon' in de klas heb-

ben plaatsgevonden. In een kringgesprek vertellen leerlingen om de beurt over: hoeveel zakgeld ze krijgen, van wie, wat ze ervoor moeten doen, wat ze er allemaal voor kunnen/moeten kopen en of ze eventueel ook sparen. De leerlingen vinden het heel interessant om hierover van elkaar te horen, want in elk gezin ligt het weer anders. Wat de leerlingen zeggen, schrijven ze ook op. Deze lijstjes worden verzameld, vermenigvuldigd en daarna met gaatjes aan iedereen uitgedeeld voor de multomap. Aan de laatste vraag, over sparen, had de steunfunctionaris voor kunstzinnige vorming in Sjons klas, Ans Rodenburg, dit jaar een leuke werkingsvorm gekoppeld. Mensen sparen meestal om bepaalde wensen in vervulling te laten gaan. Van de leerlingen vroeg zij zo'n verlanglijstje te maken. Haar oorspronkelijke idee om een 'verlanglijsten-ruilbeurs' op te zetten, kon niet doorgaan omdat de leerlingen nauwelijks reële verlangens konden bedenken, alleen iets als een Porsche of het duurste merk sportschoenen. De leerlingen bleken vaak zoveel zakgeld te krijgen, dat zij hun wensen vrijwel direct konden vervullen. En soms 'jatten ze die spullen gewoon'.

Meer succes was te behalen met het onderwerp 'bezuinigingen'.

Aanleiding waren de langdurige stakingen in verband met de 3,5 procent bezuinigingskortingen op overheidsalarissen en -uitkeringen. Nadat in de rekenles duidelijk was geworden hoeveel 3,5 procent van je zakgeld betekent, stelden de lesgevers de vraag: Op welke manier bezuinigen ze bij jou thuis?

Na een aarzelend begin ('Daar weet ik niets van') kwam de klas toch tot een hele lijst: op woensdag gehakt, kliekjesdag, geen cv maar een kachel, kopen in de uitverkoop, 's avonds de wasmachine draaien, je moeder je haar laten knippen, etc. Automatisch kwam de klas tot de conclusie dat ze ook in hun gezin probeerden om op zo efficiënt mogelijke manier met geld om te gaan.

Na de kerstvakantie wordt het tijd om meer aan beroepenoriëntatie te doen. Ans Rodenburg heeft hiervoor een aardige vorm uitgedacht.

Elke leerling krijgt een kaartje, waarop hij het beroep van zijn vader (eventueel buurman of oom) noteert. Dit kaartje geeft hij door aan de buurman in de kring. Deze noteert hoeveel hij denkt dat die man in dat beroep zal verdienen. Nadat het kaartje weer is doorgegeven, noteert de volgende leerling wat hij vermoedt dat de werk-

EEN BOEKJE OVER

BEROEPEN

tijden in dat beroep zijn. Vervolgens wordt het kaartje nog enkele keren doorgegeven en wordt een mogelijk antwoord op weer een nieuwe vraag op het kaartje genoteerd. Als het kaartje weer bij de oorspronkelijke eigenaar terug is, vult deze als laatste in: wat hij wil worden.

Op een nieuw kaartje vult de oorspronkelijke eigenaar in wat de werkelijke antwoorden op de verschillende vragen over het beroep van de vader zijn. Deze twee kaartjes worden dan naast elkaar opgeplakt en er ontspint zich een gesprek over de verschillen.

Over het beroep dat de leerlingen zelf willen worden, schrijven zij vervolgens een gedicht. De itojongens moet je daarbij wel een beetje helpen, bijvoorbeeld door het als leraar voor te doen. Onder elkaar schrijven leerlingen het antwoord op de volgende vragen op:

- waar doe je dat beroep?
- wat doe je dan (welke handeling)?
- wat voor ongeluk kan je in dat beroep overkomen?
- bedenk een slotwoord voor je gedicht.

Een eis is, dat de leerling de antwoorden in enkele woorden formuleert. De gedichten worden daarna weer verzameld, vermenigvuldigd, en uitgedeeld in de vorm van 'Een boekje over beroepen'. De jongens stempelen zelf de voorkant ervan (zie de illustratie).

Al vanaf het begin wijst Sjon de leerlingen erop, dat het de bedoeling is, dat de leerlingen zelf een bedrijf zoeken waar ze de werkweek kunnen doorbrengen.² Het is niet de bedoeling, dat het een bedrijf van familie is of waar men al voor een vakantiebaantje heeft gewerkt. Het moet een bedrijf zijn, dat niet te klein is, zodat leerlingen

★ **TIMMERMAN!** ★
 IN DE BOUW
 DEUREN EN KOZIJNEN VAN
 HOUT MAKEN!
 DAT JE MET EEN BEIL EN
 EEN SWAP IN JE VINGER?
 KLAUW
 HANT.
 ZAG
 SCHIETEN

LAER Réné k.
 in een labadrijf.
 van alles, stellingen, schapen.
 LAs ogen / bruidswaarden / Ontplofing.
 Ziekenhuis, blind, vorminkt,
 dood
 labadrijf
 SLAM: po

WERELDREIZIGER
 omdat 1/3 van de wereld met water bedekt is, brengt
 een wereld reiziger de meeste tijd op zee door.
 zeilen op zee is de voornaamste bezigheid.
 Overboord slaan bij zwaar weer is het ergste wat je kan
 overkomen.
Sailing and stay on board

echt enig idee van arbeidsverhoudingen kunnen krijgen en het moet de leerlingen willen begeleiden.

Om de leerlingen op het eerste contact met de bedrijven voor te bereiden, introduceert hij enkele rollenspelen in de klas, waarbij getelefoneerd en gesolliciteerd wordt.

Voor het solliciteren maakten Sjon en Ans dit

jaar, met behulp van enkele stagiaires, gebruik van een zogenaamd modelspel. Met z'n vieren speelden zij een sollicitatie-situatie uit, die niet helemaal met de werkelijkheid overeenkomt. Zo riep de koffiejuffrouw plotseling tegen de sollicitant: 'Wat een lekkere goser ben je' en zei de sollicitant in het gesprek: 'Er zijn hier best een stel leuke vrouwtjes'. De leerlingen reageerden met: 'Dat zeg je toch niet' en: 'Dat gebeurt in het echt nooit'. De leerlingen werd nu gevraagd om de situatie nog eens over te spelen op de manier waarop zij dachten dat het moest. Na afloop van dit spel stelde men dan een lijst samen van zaken waar je op moet letten als je gaat solliciteren. Een ander onderdeel van de voorbereiding vormde een excursie naar een tamelijk groot bedrijf in Amsterdam, de ADM (het 'beroemde' scheepsbouwbedrijf). Hier werden de leerlingen uitgebreid voorgelicht over de arbeidsomstandigheden en -verhoudingen in het bedrijf en konden de leerlingen met individuele werknemers praten.

Een belangrijk onderdeel van het project Arbeids-

ervaringsleren is, dat leerlingen zich verdiepen in enkele thema's die nauw met Arbeid samenhangen. In de ito-klas brachten Sjon en Ans deze thema's in door middel van het spelen van 'Levend Ganzebord'.

In de klas werden vier groepen gevormd rondom de thema's: veiligheid, hygiëne, diefstal en werksfeer. Elke groep bedacht vier opdrachten voor het ganzebordspel, zodat er in totaal 16 opdrachten in het spel konden worden gevoegd. De opdrachten hadden betrekking op verschillende aspecten van de thema's:

bijvoorbeeld bij veiligheid:

- hoeveel brandslangen zijn er op school?
- welke maatregelen voor veiligheid zijn er op school?

Nadat de opdrachten waren gemaakt, werd het spel in het groepje gespeeld met een grote dobbelsteen.

Voor het thema werksfeer werden door Ans nog enige aanvullende oefeningen gedaan. Zo moesten de leerlingen bijvoorbeeld door naar de mimiek te kijken raden welke stemming een leerling die een bepaald kaartje had gekregen, uitdrukte. Een andere kijkoefening was die waarbij een leerling een andere leerling nauwkeurig bekeek. Die andere leerling draaide zich vervolgens om en veranderde één element aan zijn persoon. Dat probeerde die ene leerling dan te raden, als de andere leerling weer teruggedraaide. Dit spel werd vervolgens uitgebreid door meer dan één persoon te laten observeren.

Kort voor de werkweek werd met de leerlingen het Werkboek samengesteld en doorgenomen. In dit werkboek geeft de leerling weer wat zijn ervaringen op de werkplek zijn en wat het resultaat is van zijn onderzoek naar zaken als: werksfeer, hygiëne, veiligheid en diefstal (thema's die eerder in de klas zijn besproken), werktijden, ziekteverzuim.

Het werkboek begint met enkele aanwijzingen door de begeleiders van het project. Omdat veel leerlingen het moeilijk vinden om direct in het net te schrijven, krijgen ze bij dit werkboek ook nog een 'Van uur tot uur'-boekje voor kladnotities (zie de illustraties).

Daarna volgt een blad met vragen per thema en daarachter een blanco blad voor de antwoorden. Het kost ongeveer een uur of zes om met de leerlingen tot goede vragenlijsten per thema te ko-

WERKSFEER

I. Zijn de mensen in dit bedrijf tevreden?

II. Vind jij dat het ^{off}geloof is om met elkaar koffie en thee te drinken?

III. Worden er door het bedrijf "gezellige" dingen georganiseerd?

IV. Is er een maatschappelijk werker in dit bedrijf?

V. Zijn de mensen bij dit bedrijf tevreden?

VI. Zijn de mensen bij dit bedrijf tevreden de andere werknemers bij dit bedrijf te ontmoeten op het werk?

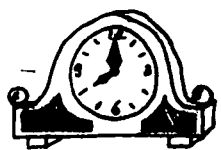
VII. Is het bedrijf gezellig ingericht?

VIII. Wordt er muziek gespeeld bij het werken?

VIII. Hoe is de sfeer in de kantine (koffie, thee, Middag)?

X. Hoe zijn de werkhoudingen (binnen) tegenover de werknemers (buiten)?

XI. Als er een mens die is op het bedrijf zowel naar het werk als naar de gezinsleden?

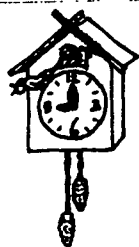

VAN

UUR

TOT

UUR

Naam: Mohamed el. anasssi

Klas: M.3

Bedrijf: Technische veren. fabriek. IVE

RK LTS DON BOSCO

Polderweg 102
tel. 635684

men. Deze door de leerlingen gemaakte vragenlijsten worden verzameld en vermenigvuldigd om in het boekje op te nemen. De begeleiders hadden dit jaar aan het eind van het werkboekje nog enkele vragen opgenomen naar de situatie van buitenlandse arbeiders en vrouwen in het bedrijf. In de klas werd uitvoerig besproken hoe je de vragen aan iemand voorlegt in het bedrijf (zie illustratie).

In de week van 19 tot 23 maart gingen de jongens naar het meestal door henzelf benaderde bedrijf. De begeleiders van het project hadden enkele adressen achter de hand voor leerlingen die er niet in slaagden een bedrijf te vinden. Tijdens de week gaan de begeleiders op het bedrijf kijken, waar de leerling werkt. Deze bezoeken blijken nog een aardig nevenvoordeel te hebben: de bedrijven kregen hiermee ook meer ideeën over wat er op een LTS gebeurt. De leerling werd tijdens zo'n bezoekje nog eens herinnerd aan het invullen van het werkboek.

In de daaropvolgende week komen de leerlingen met hun verhalen op school terug. De meesten

Mandag 19 maart
1983

Ik ga op uit en de buid
me heeft gewerkt mag ons
d bedrijf en te laten zien
een (werkzaam) en te
ze werk. in daarna was
het twee uur toen hadden
wij naupen tien minuten
en ten over tien minuten wij
nat welk te doen ten na
en dat werk was een zeer
moesje met rook en een
lijken te heb dat ze
dus zegat op. Thuis van
terwijl hadin een over
me dat was tot buid

Woensdag

De chef kan ik niet
interviewen.

Er zijn geen chagrijnige
mensen in het bedrijf
en ook geen onleeselijke
mensen. Ze zijn bijna
allemaal gezellig.

Er wordt wel eens
wat geregomen.

Wouden ze niet zeggen

eens grafische opleiding

Iedereen is met de fiets
of met de auto.

hebben positieve ervaringen opgedaan en — wat eigenlijk het belangrijkste is — ze hebben een veel meer reële kijk gekregen op wat 'werken' is. Velen staan verbaasd over de inzet die je in een bedrijf moet tonen, om tot een goed arbeider gerekend te kunnen worden en misschien wat 'hogerop' te komen.

Om tot een goede reflectie op de werkweek te komen, vragen de begeleiders aan de leerlingen om per dag de belangrijkste activiteiten in collage-vorm op te schrijven (zie de illustratie). Ook houden de begeleiders interviews met de leerlingen in kleine groepjes. Tenslotte dient het ingevulde Werkboek op tafel te komen.

Sjon en Ans benadrukken, dat het geen gemakkelijke maar wel een noodzakelijke bezigheid is om de leerlingen na de werkweek nog over hun ervaringen te laten praten en schrijven. Toch is het vaak zinvol om op deze wijze enige structuur in hun ervaringen aan te brengen, bijvoorbeeld hoe het zit of behoort te zitten met de arbeidsverhoudingen in een bedrijf.

Inzet, kwaliteit van de multomap en van het ingevulde werkboek vormen de basis van het cijfer op het paasrapport.

Terugkijkend constateren Sjon en Ans, dat het bezig zijn met Arbeidservaringsleren wel flink wat uren in beslag neemt (zo'n 30 à 40 uur voor de voorbereiding en ongeveer 10 uur voor de verwerking van de ervaringen van de werkweek), maar dat de leerlingen een zeer zinnig stuk opleiding krijgen.³ De leerlingen staan door het project sterker in hun schoenen als ze de arbeidsmarkt willen opgaan. Die voorbereidingsuren kun je het beste verdelen over verschillende vakken en collega's, die bij het project betrokken zijn. Zij raden iedere collega die met AEL wil beginnen, aan om dat voorzichtig met een paar collega's op kleine schaal te doen. Eventueel kun je de leerlingen de eerste keer ook zelf aan een arbeidsplaats helpen. Voor leerkrachten die dat willen, bestaat er ook een nascholingscursus.⁴

Noten

- 1 Over het project Arbeidservaringsleren zijn verschillende publikaties verschenen. De meest uitvoerige en informatieve daarvan zijn:

Jos de Mulder, Wiel Veugelers en Peter van den Dool *Innovatieprocessen en ervaringsleren* een afsluitende publikatie van het vierjarig ontwikkelingsproject Arbeidservaringsleren. Prijs f 12,50

Wiel Veugelers en Jos de Mulder *Handleiding voor AEL-docenten* een instrument voor het opzetten en uitvoeren van het project AEL. Prijs f 31,50

Wiel Veugelers *Materiaal voor AEL-leerlingen en AEL-docenten* methodisch en inhoudelijk programamateriaal voor de uitvoering van het project AEL. Prijs f 20,-.

Deze publikaties kunnen worden besteld bij het secretariaat van de vereniging AEL: p/a Sven Augustin, Breehorn 99, 8223 CS Lelystad. Van deze vereniging kan men ook lid worden; kosten f 50,- bij een inkomen van meer dan f 25.000 bruto per jaar.

- 2 In dit artikel wordt steeds gesproken over bedrijven, vooral op technisch gebied. Dit hangt natuurlijk samen met de doelgroep van het project op de Don Boscoschool. Er zijn echter ook heel goede ervaringen opgedaan in het project AEL met meisjes van lhno's. De arbeidsplaatsen voor de werkweek zijn dan uiteraard verschillend, bijvoorbeeld meer kantoren en winkels.
- 3 De leerlingen hebben zelf wel wat twijfel over deze vorm van 'leren'. Na de paasvakantie vragen enkele leerlingen wel eens: 'Gaan we nu echt taal doen?' Vaak hebben ze in de bedrijven gehoord, dat je echt iets 'geleerd' moet hebben om verder te kunnen komen. Sjon komt meestal aan deze vragen tegemoet door enkele 'taaltechnische' lessen in deze periode te geven.
- 4 Er wordt een nascholingscursus Arbeidservaringsleren aangeboden door de nlo d'Witte Leli in Amsterdam. Informatie te verkrijgen op adres: Nieuwe Spiegelstraat 17.